

Никола Поповић

ВРЕМЕ ТИШИНЕ И ДИВЉИХ КОЊА

* * *

Пролазе, у ларго замаху дижу зглобове високо,гибају се као дромедари, копита ударају у асфалт у лаганом ритму камиљем. Не скрећу са главне улице, као штогиба караван, кад уђе у град, да свако види раскош и сјај. Само што ови коњи, што у касне и пусте сате пролазе градом, немају ни дизгина, ни кићанки, ни седла, а опет кожа им се сјаји, као да им је приношена најбоља зоб, као да су тимарени сваког дана. Сада је април, пролеће као чаробњак шешир наткриљује град, али нема ни људи ни кола на улици, тамо код моста који са сунчане прелазе на тамнију, сеновиту страну града.

Прича се да су коњи, у вечерње сате, у доба епидемије, сишли у град, утекавши са неког од ретких преосталих узгајалишта на брдима око града – али, да су то одбегли коњи, имали би узде, потковице или други какав белег човечји. Ово су дивљи коњи са романијске планине, напуштени током овог рата, или потомци оних напуштених после Другог светског рата, када су машине замениле рало и плуг. Живе у шумама и на пропланцима романијских висоравни и још више, у народном казивању, чувајући коло сећања; мештани им доносе сено и тепају као миљеницима. И како планином ходе слободно, тако су, пратећи линију опустелог пута, мирно сишли у град.

Сада, кад нема аутомобилског дима, ваздух је намах постао чист. Променило се лице града и ритам живота његових становника, навиклих на разговор, поздраве, кафански трач – све што чини богати звук агоре, мио људском уху и бићу. Променио се током последњих недеља живот људи у граду, али и свет биља и животиња. Ловци кажу да се у планинама поново појавио срндаћ – принц шуме. У поља, воћњаке,

ритове, сад кад не прашти сачма, слеће више птица – фазани, шљуке, жаребице. А коритом реке, доплива, од извора на брду, до града, ретка риба, окретна босанска пастрмка *umbra krameri*, коју зову још као да има људско лице: „мргуда”. И као што је креју и друге птице тешко сликати, тако и ову брзу рибу није лако ухватити риболовцу, слузава кожа мигољи се из руке.

Пренела је телевизија вест о два залутала коња: на снимку, ход им прати звиждук сниматеља, али они иду даље, настављају свој мирни перипатос крај Миљацке, сене им се губе на светлости вечерњих лампињона.

* * *

Читам, поново, запис који је оставио брат моје баке, о омиљеном коњу мог прадеде Видака. Коњ је носио име по римском императору: Цезар. Био то добар „бијелац”, широких прса и облик сапи, јак као и романијски горштаци и попут њих питоме душе али нарави самосвојне, јогунасте. Ипак, од свих коња, био је Цезар прадеди најмилији.

На планини, где је жива реч међу људима со којом се осољује живот сâм, знао је прадеда сваког ко путује, како кажу у Босни, стапајући две речи у једну: *уїлаву*. А исто тако, и своје коње: ритам каса, навике, омиљену храну сваког, као што отац познаје чедо. Тако их је, по карактерима богомданим и тек незнатно промењеним његовом дресуром, распоређивао у запрегу, којом је четрдесет и нешто година путовао друмом, у свако годишње доба, у свако време дана и ноћи.

У причи (на пожутелој хартији још се под јагодицом прста осете улегнућа од штампаних слова на машини): вози старина кола, коњи вуку, а он тихо певуши и „најчешће нешто прича са коњима, или их нешто кори, они га разумију, стрижу ушима, некако умилно машу реповима и јогуњењем извршавају његове команде”. Ослушкујући шапат биља и немушти језик змијског краља, знао је романијски аурига, као шеик Илдери у „Бех Хуру”, да се са коњима не може силом, бичем, већ љубављу, нежно: „Удри коња зоби и лијепом ријечи, ако хоћеш да добро вуче.”

Данас није време коња, мамузе је заменила папучица гаса, узенгије мењач, узде – обли волан. Али пут, она бела трака што се одмотава од Сарајева преко романијских брда и даље вијуга ка граници, исти је, само што возачев поглед није преко гриве и ушију племенитих животиња, већ кроз замагљено стакло и лепет брисача. Иста је сва физика: путник, пут и време – годишња доба на планини од којих свако има свој пејзаж, боје, створове шумске и биље.

Зими преко цесте претрчи лисица, зец, или вук, створ у причама велик, али бар овај босански, мален је као пашче. У јесен се разливају боје у шумама оморице, опеване у народним песмама о хајдучима који на коњу носе рањене другове. Лети, планина оживи у пуном акорду: високо сунце, медна поља и зуј инсеката.

Возећи преко брда и удолина, које су прво валовите као коњске сапи, а онда равне као мирно море, ја видим исте пределе и путеве којима је кирицисао прадеда Видак. Веле: требало је ту, пре овог, најскоријег и братоубилачког рата, да граде аеродром, или би те ливаде постале терени за *ланилауф*, нордијско скијање. Биатлонски тркач, као ждребац у касу, боде штаповима напред, широким окретима бедара, одгурује се, затим клизи једном па другом скијом и као хат граби даље, онда легне на земљу, скине пушку с леђа и, смирујући дах, циља у мету са концентричним круговима.

* * *

„Сваки четврти дан је на конаку код куће, остале три коначи по успутним хановима. Љети, зими и по сваком времену и невремену, његова кола забијељет ће се негдје на цести, пуна робе за провинцијске трговце, прекривена церадом, што су је кише испрале.” – Тако, у запису и причи, путује прадеда, пре скоро стотину година, иде преко реке и тамо, на другој обали, купује коње.

Кажу на Леванту: не постоје на свету две лутње истог гласа – свака, као говор човека, има свој тон. А за коње, кажу бињације: „Не можеш на цијелом свијету саставити у запрегу два коња исте нарави”, сваки коњ има свој ритам, „вуче на своју страну”. Такав је био коњ Цезар, који је вукао јако и снажно, али увек на своје, чинећи да цела запрега занесе, а прадеда му праштао, певушио и тепао, као кад по коси помиљеш несташно, живо дете.

Читајући причу о коњима, бије ме у ноћи дамар путовања и као што се оседлава и мамуза добар коњ, дао бих гас и пошао истом, како је и сад зову, романијском џадом. Али сада све које вуче жеља да путују, приковала је за кућу епидемија, па нема ни путовања, ни разговора, ни руковања, ни звекета чаша и музике, финог звука кафане.

Кафане уз обалу реке, куда су прошли дивљи коњи, мирују као укотвљене лађе а преврнуте столице на столовима као сасушена весла. На пијацама нема дугих разговора, купује се и продаје кроз маску, али стигло је већ хајдучко биље, коприва, и сремуш, који даје јелу силину шуме. Ту је и горска гљива смрчак, личи на шупљикаве спужве на дну мора.

* * *

Коњска судбина – кажу горштаци кад говоре о животу коња, причајући мање о четвороношцу а више породичну сагу и хронику свог места, смене времена напретка и застоја, мира и рата. У ратним дневницима називају их хранитељима, описано је како би војници, пре но што угине коњ, уморан од пута, знали дати рањенику да се напије топле коњске крви. Чудо је овог света тај копитар са гривом. Цео живот стоји на ногама, тако и спава, легне тек понекад, али ако је сувише на земљи, то је знак да ће брзо угинути.

Помињу се и данас питоми и дивљи коњи, као добри кућни лари. Прича о коњу Цезару, кога је прадеда пред рат дао војсци, лелуја као фино предиво породичне историје. Видео га је, осетивши у исти мах понос и жал за најмилијима, страдалим у рату, један од малобројних преживелих унука, у војној колони, тамо где свија трамвајска пруга, код сарајевске Вијећнице а други се крак одваја ка планини.

Цезар, романијски коњ, преживео је ратни вихор, али већ је био сиво-мрке длаке, и погнутог врата, мање врцкав и несташан, али ипак је „гонио напријед”, мимо ритма колоне и нико га водио ни гонио није. Видело је Цезара и неколико горштака, партизана из колоне, без двоумљења, као што се препознаје знани глас, и поменуло име његовог власника. Али крајем рата мало шта беше остало на овом свету што се звало прадединим именом.

Њега је одвео у логор немачки вод, заједно са другим романијским старинама. Препознаше га на некој фотографији снимљеној испред немачког камиона, негде код Старе Градишке. Није било двојбе, то је он: по ношњи, кошуљи и прслуку, на чијем је реверу била геометријска шара, спојени троуглови, каква се везе на планини и подсећа на шаре које везу Навахо Индијанци, кротитељи коња.

* * *

Човек живи онолико колико је записано, док трошно тело не однесе са да света болест или рат. Али траје и живи још, све док се помиње име његово. Све је пловидба, као цада романијска, а ми у маглинама звезда и геометрији конца и веза, тражимо свој млечни пут. А дивљи коњ вазда путује, име му је записано на ветру. Нема изобиље као онај питоми, у штали, што једе шта му газда да, већ раскопава шта нађе, младе изданке или бокор калца, траве са ситним и уским листовима ниско уз саму земљу.

На телевизијском снимку, коњи који у доба болести сиђоше у град, замичу иза браника уз реку, одлазе, осетивши зов планине у ноздрвама. Путују дивљи коњи, својим правцем, супротно од смрти, не хвата се на њих ни бактерија ни вирус, па ни ова деboleца, слабост што се преноси руком, додиром, и речју, дахом људским, а ми чекамо да мине, у кући, као птице у крлетки, читајући приче о сновима и негдашњим пошастима.

Али, као што се тишина увукла ненадано у живот града, тако ће се вратити метеж на улици, кафански смех и пијачни повици – звуци драгог, градског живота. Пише то у старим књигама: промене у ритму града не збивају се нагло већ полако, како се сливају акорди на лутњи, без топота и караванске помпе, као тихи, први кас који бива све живљи.